

En riskfri, god sak att stödja för medelklassen

Djuren är den perfekta förtryckt gruppen att göra sig till talesman för eftersom den saknar egen förmåga att argumentera, skriver Per-Olof Bolander i dagens kronika.

Här om året mötte en joggare utanför Sacramento en puma som levde upp till benämningen bergslejon. Puman dödade kvinnan, släpade iväg kroppen och åt upp ansikte och inälvor, innan hon själv dödades av viltvårdare. Pengar samlades in från allmänheten till de efterlevande. De två pumaungarna fick dubbelt så mycket som den dödade kvinnans två barn.

Kronika

Per-Olof Bolander

Läsaren behöver förstås ingen påminnelse om de starka känslor djur kan väcka. Valar, sälungar, Nelson, gödkalvar, värphöns, alla har de väckt protest och sympatistormar av sällsynt kraft. En bred och heterogen rörelse för djurens rättigheter fångar upp den radikalisering och sentimentalitet som tidigare tågade sida vid sida när fredsrörelsens marscher nötte asfalten på 80-talet.

Mänskliga protester

Ibland handlar protesterna uppenbart mer om mänskliga konflikter än djurens situation. Kampanjen mot den engelska rävjakten har ett starkt inslag av klasshat. De beridna rödrockarna är en symbol för lant- aristokratis gamla privilegier. Wallraffande reportrar bland jaktbåttörerna har noterat exempel på fullständig likgiltighet för jaktbytet, aktionernas alibi.

Det har påpekats att djuren är den perfekta förtryckta gruppen att göra sig till talesman för eftersom den saknar egen förmåga att argumentera. Det kan vara förfärligt otacksamt att solidariser sig med människor. Ofta visar det sig att de har önskemål och värderingar som dåligt stämmer överens med de goda hjälparnas upplysta attityder.

Djur är djur och kan inte göra en besviken på samma vis. Deras rättigheter är en riskfri god sak för en välbeställd urbaniserad medelklass som inte längre ids engagera sig för fattiga och förtryckta medmänniskor.

De traditionella djurvännerarna har en patriarkal inställning. Som skapelsens krona har människan ett ansvar för djuren och bör ta hand om dem på ett hänsynsfullt sätt. Traditio-

nella djurvänner lägger kran- sar vid krigsmonument för att hedra stupade hästar. Radikala djurvänner pytsar grisblod på offentliga byggnader. De accepterar inte djurens underordnade ställning och kan beskriva slaktverksamheten som en "förtäring", med anspelning på nazismens utrotningsläger.

Onkel Tom

Förvirringen kring djurens moraliska rättigheter återspeglar osäkerheten om människans plats i naturens ordning. Lejonåttjärnaren som stoppade in huvudet i lejonets vasstandade gap applåderades inte bara för uppvisat mod utan kanske än mer som domptör av naturen. Om man som radikala djurvänner ser människan som en förtryckare av naturen är uppenbarligen "människans bästa vän" inte längre en självklar komplimang. Hunden är faunans Onkel Tom, en föraktlig lakej som gett upp friheten för en matskål.

Status

Högst status har därför just de vilda rovdjuren och vissa släkten som av tradition haft dåligt rykte, som ormar och andra reptiler. Den öppna konflikten med människan gör dem till autentiska djur, på samma sätt som den amerikanska rasdebattens autentiska svarta var svarta som tog öppen strid med det vita samhället och inte förnekade sin vrede och aggressivitet.

Det verkligt motbjudande i den massmediala och intellektuella urmen för Svarta Panther-rörelsen var inte att man bortsåg från pantrarnas våldsamhet och kvinnoförakt utan att auran av mord, rån och våldtäkt var en bidragande orsak till populariteten.

Romantiseringen av svarta pantrar fortsätter, men gäller nu bara faktiska kattdjur. Bio-grafernas lejonkung är ett slags vegetarian som inte äter högre utvecklade livsformer än insekter. Det gör honom politiskt korrekt men knappast autentisk.

Indiskt lejon

På London Zoo huserade det indiska lejonet Arfur som trots inspärningen kunde förverkliga sig genom att slita strupen av två entusiaster som av oklara skäl tog sig in i hans bur. Nyligen dog Arfur av sjukdom och det har meddelats att han skall stoppas upp och förevisas. Säkert kommer han även i uppstoppat tillstånd att bli en populär attraktion. Människor osäkra på vad det innebär att vara en autentisk människa kan i Arfur beskåda ett garanterat autentiskt människoätande lejon.

ROB Bolander

Giordano Bruno – offrade sig för tankens frihet

Giordano Brunos bok *Askonsdagsmåltiden*, där han för första gången presenterar sin nya och utmanande världsbild, har för första gången i sin helhet över-satts till svenska. Olav Wiström anmäler.

Att exakt säga hur kosmos är konstruerat torde vara en lika hopplös uppgift som att med passare och linjal ange cirkelns kvadratur. Det svar som under millennierna genomgående vederfarits utolkarna av den kosmologiska ordningen eller oordningen har av andra utolkare alltid blivit: riktigt är det nog, men stämmer gör det inte.

Saklitteratur

Giordano Bruno
Askonsdagsmåltiden
Övers. Paul Enoksson
Atlantis

Giordano Bruno (1548-1600) ville inte heller han undanhålla en fävitisk värld att han på ett magnifikt och intuitivt sätt dechiffrerat universums gåta. Det problematiska med en *sfnix* är emellertid att den kanske inte har någon gåta; och läsningen av Brunos metafysiska och för den delen även moraliska dialoger vid handen att hans kosmologiska rön inte alla bara handlar om till exempel himlakropparnas cirkulära – ordet elliptiska har jag inte sett någonstans – rörelser.

Filosofisk ödla

Hans tolkning och vidareutveckling av den kopernikanska världsbilden handlar lika mycket om honom själv – jag kommer att tänka på Heinrich Heines filosofiska ödla i Die Stadt Lucca som avfärdar all annan tanke, all annan filosofi än den egna. Denne "naturens egen filosof" säger myndigt och självmedvetet – Heines ironi är dräpande – "Det finns bara en enda filosofi, och den står, i eviga hieroglyfer, på min egen svans.

Kopernikus sanningar, hans heliocentriska modell, hade ju undergrävt kyrkans auktoritet på ett mycket riskabelt sätt. Om inte jordklotet är en orörlig centralpunkt kring vilken solen kretsar så har ju också kyrkans dogmer eroderat och förvandlats till grus. Det kan inte tillätas, ty kyrkan – enkannerligen tjänarnas tjänare – är ofelbar.

Ja, det är förvisso sant att Giordano Bruno emfatiskt för-svarade och förklarade de kopernikanska teserna. Men han gick vidare, ville inte nöja sig med tanken att det kosmiska rummet skulle vara begränsat. Solen, säger han, är blott en vanlig stjärna bland otaliga andra i en ändlös rymd. Gud är ju gränslös, och av det följer att han heller inte kan skapa något som är begränsat. Vårt solsystem är blott ett av ota-

liga andra som bildas och för-svinner, jorden är som en atom i allt.

Gud är "orsaken, grund-principen och det Enda" som värt förstånd dessvärre inte för-mår att fullt ut fatta. Det kosmo-logiska beviset säger oss inte bara att Gud finns. Han är också världsskaparen. En enda gudomlig kraft genomsyrar universum, säger Bruno, och den kraften är en harmonisk ordnande kraft.

Bland annat detta framgår av hans första kosmologiska skrift *Askonsdagsmåltiden* som nu föreligger i tolkning av Paul Enoksson – faktiskt för första gången i komplett skick på svenska (Atlantis). Boken är för-sedd med italiensk parallelltext.

Dialogform

Bruno skriver i dialogform. Åren 1584 – 85 gav han ut sex dialogserier, tre metafysiska och tre så kallade moraliska dialoger. Vid den här tidpunkten vistades han i England, hans beskyddare och välgörare var den franske ambassadören. Och beskydd kunde han behöva, den förlupne dominikanermonken, som anklagats för kätteri i Italien. Denne själv-medvetne och arrogante gossen Ruda hade likt en osalig ande irrat runt till de europeiska lärosätena: Padua, Toulouse, Genève, Paris, Oxford, Witténberg. Överallt hade han som självutnämnd gäst-föreläsare retat gallfeber på aristotelik och skolastiker.

Nej, Giordano Bruno var inte någon metodiker, ingen matematiker. Han var snarare en svärmarer, en magiker, en mystiker. Om Kopernicus var vetenskapsmanen så var Bruno visionären. Den kopernikanska modellen måste, menar han, ges en högre symbolisk betydelse. På intuitionens väg när han fram till sin animistiska lära – han utgår egentligen från nyplatonismen – enligt vilken naturen är bestjälad. Ja, hans jublande panteistiska lovsång är en Gudshyllning; Gud finns i allt.

När sig himlakropparna bara på måfå? Inte alla. De är bestjälade av andligt liv, de är lika levande som du och jag. Vad är verkligheten? Den består av atomer, som Bruno kallar minima eller monader. De är på en gång både andliga och kroppsliga. Materien är ett gudomligt väsen. Själven är också den en monad, och Gud Fader själv är monadernas monad. Det finns bara en världssubstans; världssjälven och materien är identiska. Eftersom varje monad är en avspeglning av den högre, gudomliga enheten är också själen odödlig. Självfallet materien likaså. Död och förgängelse är bara mänskliga inbillningsfoster. Det är inte sant att vi omges av blott tomma och likgiltiga rymder.

Ockultism

Giordano Bruno ville att för-nuften – hans av ockultism och mystik färgade förnuft – skulle besegra kyrkliga fördomar. Det är han som förnyat den antika filosofin och givit den nya innebörden. Alla skall lyssna, helst på

stående på tå. Och nu citerar jag ur Askonsdagsmåltiden:

SMITH. Men vad skulle ni säga om de flesta av våra samtida skulle tycka tvärtom, särskilt i fråga om doktrinen?

TEOFILO. (Brunos alter ego) Jag skulle inte bli förvånad, ty som vanligt tycker sig de fåkunniga veta mest och därarna allt.

SMITH. Säg mig, hur skall man korrigera dem?

FRULLA. Genom att plocka bort huvudet på dem och sätta dit ett annat!

Varpå Teofilos resonemang går ut på att man först måste lyssna på sina vedersakare för att "kunna väcka tvivel eller med lämplig metod ställa frågor inom filosofi och vetenskap."

Detta samtalsbrottsstycke kan kanske vittna om hur rolig dialogen stundtals är. Bruno är impulsiv, ibland extatisk och mycket ofta hettelevrad. Överlägsen och skrytsam dessutom, tycker inte om motsägelser, denne. Stor impuls-givare för tysk romantik, dess genetik och förstås natursvärmen.

Nå, vad händer med honom? Inte alls okänslig för världslig berömmelse återvänder han, oförsiktigigt mot 1592, till Italien på inbjudan av den högförmåme Giovanni Mocenigo i Venedig. Bruno skulle inviga honom i minnessteknikens konst – en upp-märksammas bok hade Bruno tidigare skrivit i ämnet. Mocenigo blir emellertid orolig, säkrast låga biktfaderns råd att inte hysa en kättare uader sitt tak. Bruno fånglas och överlämnas till inkvisitionen i Rom.

Dogmer

Långa förhör, men Bruno hoppades på absolution. Hans filosofi stod ju i överensstämmelse med kyrkans dogmer, menade han. Om dessa samma dogmer nämligen tolkades som blott antydande symboler. Nej, sade inkvisitionen. Fullständig avsvär-jelse vill vi ha, inget annat. Bruno insåg att hela saken gällde tankens frihet, varken mer eller mindre. Han vägrade hårdnackat att ta tillbaka sina "kätteri". Han överlämnades till den världsliga domstolens straff, dock med en begäran att straffet måste ske utan blodutgjutelse. Bittra hän! "Utän blodutgjutelse" var inkvisitionens förskö-nande term för att delinkventen skulle brännas på bål!

Så fördes Giordano Bruno år 1600 till Campo dei Fiori där han bands fast naken vid pälen och brändes levande. Tungan hade man låst fast med en kraftig järnkämma, la giova. Hans sista ord till tribunalens nio kardinaler hade efter det upplåsta domslutet dess-förinnan varit:

"Kanske känner ni mig ut-lärd domen över mig större fruktan än jag som mottager den." Sedan 1889 har han staty på avrättningsplatsen, lämpligt nog mitt emot Vatikanen.